

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2014, Αρ. 1 (2014)

Σύγχρονες αναζητήσεις της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα: Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

4^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας
20-22 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδόπουλος Γιάννης

Πολυχρονόπουλου Σταυρούλα

Μισασιέτα Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Παρόν και μέλλον της Εσπερινής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Νομοθετικό πλαίσιο, διαμορφωτικοί παράγοντες – κοινωνικές συνιστώσες, σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα

Παντελής Γαλίτης

doi: [10.12681/edusc.174](https://doi.org/10.12681/edusc.174)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γαλίτης Π. (2016). Παρόν και μέλλον της Εσπερινής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Νομοθετικό πλαίσιο, διαμορφωτικοί παράγοντες – κοινωνικές συνιστώσες, σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2014(1)*, 64–78. <https://doi.org/10.12681/edusc.174>

Παρόν και μέλλον της Εσπερινής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Νομοθετικό πλαίσιο, διαμορφωτικοί παράγοντες – κοινωνικές συνιστώσες, σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα

Παντελής Ν. Γαλίτης
Δρ. Επιστημών της Αγωγής

galitis@otenet.gr

Περίληψη

Η εσπερινή εκπαίδευση υιοθετήθηκε από την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική της χώρας μας σχεδόν έναν αιώνα πριν, προκειμένου να ανταποκριθεί στην υποχρέωση προσφοράς εκπαιδευτικών ευκαιριών, καθώς και να προσφέρει διεξόδους και απαντήσεις σε καίρια κοινωνικά προβλήματα. Έκτοτε, επιχειρήθηκε από την ίδια πολιτική να παγιωθεί ως θεσμός κοινωνικής δικαιοσύνης, αν και οι εκάστοτε εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις σε αρκετές περιπτώσεις δεν επέτρεψαν στα εσπερινά σχολεία να ανταποκριθούν με συνέπεια σε αυτόν τον κοινωνικό τους ρόλο.

Η παρούσα εργασία θα επιχειρήσει να διερευνήσει τον ρόλο της εσπερινής εκπαίδευσης στην σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα, όπως αυτός προσδιορίζεται από το σχετικό υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, τους διαμορφωτικούς παράγοντες και τις εκάστοτε συνιστώσες που αναδεικνύουν την αναγκαιότητα λειτουργίας των εσπερινών σχολείων. Η προσπάθεια αυτή θα ενισχυθεί με την παρουσίαση δεδομένων που αφορούν στην σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα των εσπερινών σχολείων.

Λέξεις – Κλειδιά

Εσπερινή εκπαίδευση

Εσπερινά σχολεία

Εκπαιδευτικές ευκαιρίες

Σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Present and Future of Evening Education in Greece: Legislative framework, Formative factors – Social components, Modern educational reality

Dr Pantelis Galitis

galitis@otenet.gr

Abstract

The Evening education adopted by our country's official education policy almost a hundred years ago, in order to meet the obligation to offer educational opportunities and provide outlets and answers on key social challenges. Since then the same policy attempted to consolidate the Evening Education as a social justice institution, although the current educational reforms in many cases not allowed in evening schools to respond consistently on their social role.

This paper will attempt to explore the role of the evening education in modern educational reality, as identified by the relevant existing legislative framework, the conformational factors and the individual components that highlight the need for operation of evening schools. This attempt will be enhanced by the presentation of data relating to the contemporary educational reality of evening schools.

Keywords

Evening education

Evening schools

Educational opportunities

Secondary schools

1. Εισαγωγή

Η εσπερινή εκπαίδευση στην Ελλάδα ανέλαβε τον πολυδιάστατο ρόλο της προσφοράς εκπαιδευτικών ευκαιριών και διεξόδων σε άτομα που για διάφορους λόγους αδυνατούν να ενσωματωθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία που προτείνει η ημερήσια εκπαίδευση. Η Πολιτεία επιχείρησε να διαμορφώσει ένα νομοθετικό πλαίσιο με το οποίο θα έδινε αξιόπιστες και δίκαιες απαντήσεις στις απαιτήσεις των

μαθητών των εσπερινών σχολείων. Σε κάποιες περιπτώσεις το νομοθετικό αυτό πλαίσιο ανταποκρίθηκε με δίκαιο τρόπο στις ανάγκες που αυτό κλήθηκε να υπηρετήσει, ενώ σε αρκετές άλλες η αντιμετώπιση των μαθητών των εσπερινών σχολείων από αυτό, κρίθηκε ως άδικη, εφόσον δεν έγινε δυνατό ή δεν επιδιώχθηκε στον απαραίτητο βαθμό να αντιμετωπιστούν οι μαθητές αυτοί ως πολίτες που δικαιούνται ίσες – και όχι ίδιες – εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Έτσι, αν και τα τελευταία χρόνια γίνονται συνεχώς προσπάθειες στην κατεύθυνση της άμβλυνσης αυτών των άνισα προσφερόμενων εκπαιδευτικών ευκαιριών σε επίρρωση των σφαλμάτων του παρελθόντος, ο δρόμος που απαιτείται να διανυθεί προκειμένου να χαρακτηριστούν αυτές οι προσφερόμενες εκπαιδευτικές ευκαιρίες και διέξοδοι ισότιμες με τις αντίστοιχες στους μαθητές της ημερήσιας εκπαίδευσης, είναι ακόμη μακρύς.

2. Οριοθέτηση του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η εσπερινή εκπαίδευση

Το σχολείο, ως ο καθ' ύλην επίσημος αρμόδιος θεσμός παροχής εκπαίδευσης, κοινωνικοποίησης και κοινωνικής ενσωμάτωσης, έχει επιφορτισθεί από την κοινωνία, για την διεκπεραίωση αυτής του της αποστολής όπως αυτή προσδιορίζεται από τη μετάδοση επιλεγμένων γνώσεων, ορισμένης παιδείας και ορισμένης μορφής της εθνικής γλώσσας, αρχών και αξιών κυρίαρχων στη συγκεκριμένη κοινωνία, καθώς επίσης και κοινωνικών, πολιτικών, ηθικών, αισθητικών, φιλοσοφικών αξιών. Επιπρόσθετα, κλήθηκε να διαμορφώσει τις νεότερες γενιές ώστε αυτές να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία, γεννώντας τους τη συνείδηση συμμετοχής στο κοινωνικό σύνολο, και επιπλέον να εισαχθούν χωρίς προβλήματα στο οικονομικό σύστημα οργάνωσης και καταμερισμού της εργασίας καθώς και να συμμετέχουν στο πολιτικό σύστημα οργάνωσης της κοινωνίας (Φραγκουδάκη, 1985: 16 – 17).

Η ανισότητα, ως όρος στο χώρο της εκπαίδευσης, σηματοδοτεί δύο αλληλένδετες καταστάσεις: την κοινωνική ανισότητα και την εκπαιδευτική ανισότητα, με την πρώτη να συνεπάγεται τη δεύτερη, η οποία με τη σειρά της αποτελεί στις περισσότερες περιπτώσεις προϋπόθεση και αιτία της πρώτης. Με την έννοια αυτή, κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαιδευτική ανισότητα είναι δύο αμοιβαία σχετιζόμενες και αμφίδρομες καταστάσεις, οι οποίες εναλλάσσουν, ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες, τους ρόλους τους ως αίτιο και ως αποτέλεσμα.

Σύμφωνα με τον Bourdieu το σχολείο αποτελεί θεσμό κοινωνικής αναπαραγωγής, ο οποίος ασκώντας «συμβολική βία», επιβάλλει έμμεσα αντιλήψεις, ιδέες, ερμηνείες, αρχές και αξιολογήσεις, ως νόμιμες και κυρίαρχες. Το εκπαιδευτικό σύστημα αναπαράγει τόσο την κυρίαρχη παιδεία όσο και τις κοινωνικές σχέσεις (Bourdieu, 1973). Ο ρόλος του αυτός τείνει να εξομοιωθεί με

την ίδια την κοινωνική του αποστολή. Ως κυρίαρχος ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους η εκπαίδευση εγχαράσσει στους εκπαιδευόμενους την κυρίαρχη αστική ιδεολογία (Bourdieu & Passeron, 1977).

3. Ο ρόλος της εσπερινής εκπαίδευσης – Θεωρητική προσέγγιση

Ένα από τα μεγάλα προβλήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η ανθρώπινη κοινωνία είναι αυτό του κοινωνικού αποκλεισμού. Πολύ συχνά, για την αντιμετώπισή του, οι πολιτικές πήραν την μορφή εκπαιδευτικών παρεμβάσεων (Γαλίτης, 2011). Μορφή τέτοιας εκπαιδευτικής παρέμβασης αποτελεί και η λειτουργία νυχτερινών σχολείων.

Ως Κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται η παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών και δημόσιων αγαθών, όπως αυτό της εκπαίδευσης, η έλλειψη των οποίων οδηγεί συνθήκως στην οικονομική ανέχεια και στην περιθωριοποίηση. Ο όρος «Κοινωνικός αποκλεισμός» χαρακτηρίζει τόσο μια κατάσταση, όσο και μια διαδικασία (Τσιάκαλος, 2001: 58). Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους κοινωνικούς μηχανισμούς οι οποίοι αποτελούν δημόσιο και κοινωνικό αγαθό, η αποστέρηση του οποίου αποτελεί σημαντική μορφή κοινωνικού αποκλεισμού, ο οποίος ωθεί και εγκλωβίζει το άτομο στο κοινωνικό περιθώριο, δημιουργώντας παράλληλα σε αρκετές περιπτώσεις συνθήκες οικονομικής ανέχειας. Παράλληλα όμως, αποτελεί εκείνο το δημόσιο και κοινωνικό αγαθό το οποίο καλείται να συνδράμει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση μορφών κοινωνικού αποκλεισμού (Guthrie, 1999: 376 – 377).

Ο αναλφαριθμητισμός, αλλά και ο περιορισμός στην πρόσβαση στην γνώση κατ' επέκταση, αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν γενεσιουργούς παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού.

Στο πλαίσιο αυτό η εσπερινή εκπαίδευση κλήθηκε να δώσει εκπαιδευτικές διεξόδους στα άτομα εκείνα που οι εκάστοτε κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δεν τους επέτρεψαν να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, διεκδικώντας παράλληλα την άμβλυνση του κοινωνικού τους αποκλεισμού.

4. Οργάνωση και λειτουργία της Εσπερινής Εκπαίδευσης στην Μεταπολιτευτική Ελλάδα

Η γεωγραφική κάλυψη της χώρας με εσπερινά Γυμνάσια κατά την μεταπολίτευση δεν ήταν επαρκής, γεγονός που λειτούργησε αρνητικά στην προσπάθεια άμβλυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού πολυπληθών ομάδων που δεν είχαν πρόσβαση στην δευτεροβάθμια εσπερινή εκπαίδευση, ενώ παράλληλα συνεχίζει να αναδεικνύει την ανισότητα στον χώρο της εκπαίδευσης (Γαλίτης, 2011).

Ακόμη και σήμερα, το ελληνικό κράτος δεν είναι σε θέση να ισχυρισθεί ότι το εσπερινό εκπαιδευτικό δίκτυο καλύπτει ουσιαστικά την χώρα, σε μια εποχή που η αποδεδειγμένη προσφορά της εσπερινής εκπαίδευσης φαντάζει περισσότερο απαραίτητη από ποτέ. Η ιδιωτική πρωτοβουλία, στο επίπεδο της επένδυσης για αποκόμιση κέρδους έτσι κι' αλλιώς ποτέ δεν είχε εστιάσει το ενδιαφέρον της σε περιοχές οικονομικά «καχεκτικές», γεγονός για το οποίο δεν μπορεί βέβαια να κατηγορηθεί. Η οργανωμένη όμως ελληνική Πολιτεία δεν μπορεί εύκολα να αποποιηθεί της μομφής ότι δεν μερίμνησε όσο και όπως θα έπρεπε στην αρτιότερη γεωγραφική κάλυψη με εσπερινά σχολεία ευαίσθητων εκπαιδευτικά περιοχών της πατρίδας μας, ευαίσθητων με την έννοια της μαθητικής διαρροής, του αναλφαριθμητισμού, της φτώχειας (πίνακας 1).

Πίνακας 1

Δημόσια Εσπερινά Γυμνάσια, Λύκεια και Τ. Ε. Ε. κατά γεωγραφικό διαμέρισμα.

Σχολικό έτος: 2000 – 2001

Γεωγραφικά διαμερίσματα	Εσπερινά Γυμνάσια	Εσπερινά Λύκεια	Εσπερινά Τ. Ε. Ε.
Σύνολο Ελλάδας	76	54	44
Στερεά Ελλάδα και Εύβοια	27	23	21
Πελοπόννησος	13	8	6
Ιόνιοι Νήσοι	2	1	-
Θεσσαλία	4	3	4
Μακεδονία	13	10	9
Ήπειρος	3	2	2
Κρήτη	2	1	1
Νήσοι Αιγαίου	9	5	1
Θράκη	3	1	-

Πηγή: ΥΠ. Ε. Π. Θ. – Διεύθυνση Μηχανογράφησης

Επεξεργασία: Παντελής Γαλίτης

5. Ο ρόλος της εσπερινής εκπαίδευσης στην προσφορά εκπαιδευτικών ευκαιριών

Η εσπερινή εκπαίδευση πρότεινε και συνεχίζει να προτείνει κατά την διαχρονική της εκπαιδευτική διαδρομή ουσιαστικές λύσεις τόσο στην αντιμετώπιση του αναλφαριθμητισμού, όσο και σ' αυτήν της μαθητικής διαρροής, στον βαθμό βέβαια που κάθε φορά της επιτρέπεται και με τις δυνατότητες που της παράσχονται για τον σκοπό αυτό.

Τα ευρήματα σχετικής διεξαχθείσας έρευνας αναφορικά με τον ρόλο της εσπερινής εκπαίδευσης στην άμβλυνση του Κοινωνικού αποκλεισμού είναι ενισχυτικά των παραπάνω (Γαλίτης, 2011). Σύμφωνα με την έρευνα αυτή:

- Η εσπερινή εκπαίδευση αποτελεί παράγοντα που συμβάλλει στην άμβλυνση του κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν ή να μην παρακολουθήσουν καν την ημερήσια δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, λειτουργώντας ως η εναλλακτική επιλογή των ατόμων αυτών να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση και, αν το επιθυμούν, να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια μεταυποχρεωτική, προσφέροντας παράλληλα ευκαιρίες ολοκλήρωσης της προσωπικότητάς τους ως ανθρώπους.
- Η εκπαίδευση στα εσπερινά σχολεία προσφέρει την – αποκλειστική για αρκετούς από τους εργαζόμενους – ευκαιρία για προσπάθεια της συνέχισης των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όμως οι πρακτικές δυσκολίες απρόσκοπτης συνέχισης των σπουδών αυτών φαίνεται να αποτελούν εκ προοιμίου δεδομένο και, σε αρκετές περιπτώσεις, απαγορευτικό της φιλοδοξίας επιτυχούς ολοκλήρωσής τους. Θα πρέπει βέβαια εδώ να επισημανθεί πως ευκαιρία και διέξοδο συνάμα προς την Τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε. Α. Π.), το οποίο όμως προσφέρει μετά από κλήρωση ένα σχετικά μικρό αριθμό θέσεων προπτυχιακών σπουδών (για το ακαδημαϊκό έτος 2004 – 2005 οι προσφερόμενες θέσεις είναι 6.660, απ' τις οποίες οι 4.500 είναι για προπτυχιακές σπουδές και οι 2.160 για μεταπτυχιακές, ενώ οι υποψήφιοι για το ίδιο έτος ανέρχονται στους 84.755) για τις οποίες απαιτούνται δίδακτρα ανά θεματική ενότητα.
- Έχοντας ως δεδομένο τη χρησιμότητα του ρόλου της εκπαίδευσης στην παροχή εφοδίων απαραίτητων για την «επιβίωση» αλλά και την εξέλιξη στην αγορά εργασίας, η επαφή του ατόμου με την εσπερινή εκπαίδευση το καθιστά κοινωνό αυτής της παροχής, η οποία είναι ικανή να το βοηθήσει στη βελτίωση της εργασιακής του κατάστασης, μια βελτίωση που όμως δεν είναι εντυπωσιακή.
- Οι μαθητές των εσπερινών σχολείων έχοντας χαμηλή κοινωνικοοικονομική προέλευση και, κατά κύριο λόγο, μη ευνοϊκές προϋποθέσεις κοινωνικής ανέλιξης, εμπλεκόμενοι σ' ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο ευνοεί σε αρκετά σημαντικό βαθμό την κοινωνική αναπαραγωγή, αποφοιτώντας απ' αυτό βλέπουν τα δεδομένα της ζωής τους να μην αλλάζουν εντυπωσιακά.

Ωστόσο, η συμβολή της εσπερινής εκπαίδευσης στη βελτίωση των συνθηκών και παραγόντων διαβίωσής τους κρίνεται σημαντική.

- Η ολοκλήρωση κάποιου κύκλου της εσπερινής εκπαίδευσης αυξάνει την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση του ατόμου, το οποίο δεν είχε την ευκαιρία να ολοκληρώσει κάποιο κύκλο της ημερήσιας εκπαίδευσης.
- Η επαφή με την εσπερινή εκπαίδευση προσφέρει ευκαιρίες κοινωνικοποίησης τόσο ως εκπαιδευτική εμπειρία, όσο και μέσω των καθημερινών επαφών με άτομα που έχουν αναπτυγμένη την εργασιακή, κοινωνική και οικογενειακή ευθύνη και τα οποία είναι ήδη ενταγμένα σε διάφορους τομείς του εργασιακού χώρου.
- Η επαφή με την εσπερινή εκπαίδευση δημιουργεί προϋποθέσεις πολιτιστικής ευαισθητοποίησης μέσω των ακουστικών αλλά και διαισθητικών ερεθισμάτων στις αίθουσες διδασκαλίας, όσο και με τις κάθε είδους πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες του σχολείου.
- Μεγαλύτερη ωφέλεια από την εσπερινή εκπαίδευση στην άμβλυνση του κοινωνικού τους αποκλεισμού εμφανίζονται να απολαμβάνουν οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες.
- Ο ρόλος της εσπερινής εκπαίδευσης ως παράγοντα άμβλυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού δεν διαφοροποιείται ως προς το φύλο.

6. Οι προσφερόμενες εκπαιδευτικές διέξοδοι για τους τελειοφοίτους και τους αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εσπερινής εκπαίδευσης – Πρόσβαση στα Τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα

Η πρόσβαση των αποφοίτων της εσπερινής εκπαίδευσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση προσδιορίστηκε από σχετικά νομοθετήματα, τα οποία άλλοτε έδειξαν το ενδιαφέρον της Πολιτείας να ενστερνιστεί τις ιδιαιτερότητες των ατόμων που προσέρχονται στα εσπερινά σχολεία, άλλοτε όμως την αναληγσία της, αφού απαιτούσαν από τους εσπερινούς αποφοίτους να διαγωνισθούν «επί ίσοις όροις» με τους αντίστοιχους της ημερήσιας εκπαίδευσης (Γαλίτης, 2007). Βέβαια, στο χαλαρό νομοθετικό πλαίσιο με το οποίο η Πολιτεία αντιμετωπίζει την εσπερινή εκπαίδευση εδώ και πολλά χρόνια, οφείλονται καταστάσεις εκμετάλλευσης των διευκολύνσεων με τις οποίες η ίδια επιχειρεί να συνδράμει τους μαθητές των εσπερινών σχολείων, καταστάσεις οι οποίες με τη σειρά τους από τη μια συμβάλλουν στο κλίμα καχύποπτης αντιμετώπισης και, γιατί όχι, αμφισβήτησης, για την προσφορά του εσπερινού σχολείου στα εργαζόμενα άτομα και στο ρόλο που αυτό διαδραματίζει, ενώ από την άλλη δυσχεραίνουν ή ακόμη και ακυρώνουν τις προσπάθειες των «νομίμως» συμμετεχόντων στο εσπερινό σχολείο.

Επιχειρώντας μια προσεχτική διερεύνηση της υφιστάμενης νομοθεσίας, η οποία διέπει την εισαγωγή των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας μεταύποχρεωτικής εκπαίδευσης στη χώρα μας, μια σειρά εμποδίων φαίνεται να αναδύεται για τους αποφοίτους των εσπερινών Λυκείων, έναντι των αντίστοιχων των ημερησίων. Η απαγόρευση εισόδου των υποψηφίων της εσπερινής εκπαίδευσης σε Στρατιωτικές και Αστυνομικές Σχολές είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα, αν και όχι το μοναδικό. Και

ενώ για τους υποψηφίους αυτούς φαινομενικά παρέχεται η δυνατότητα να διεκδικήσουν την εισαγωγή τους στις Σχολές αυτές από το επόμενο έτος από αυτό της αποφοίτησής τους, συμμετέχοντας στις γραπτές εξετάσεις εθνικού επιπέδου της Γ΄ ημερήσιου Λυκείου προκειμένου να κριθούν με βάση τη γραπτή τους βαθμολογία στις εξετάσεις αυτές μαζί με τους απόφοιτους των ημερήσιων Γενικών Λυκείων¹, η πραγματικότητα εμφανίζεται διαφορετική, αφού δεν επιτρέπεται στους κατόχους απολυτηρίου εσπερινού Γενικού Λυκείου ή εσπερινού ΕΠΑΛ η δήλωση επιθυμίας για υποψηφιότητα για τις Στρατιωτικές - Αστυνομικές Σχολές². Έτσι, το απολυτήριο του Εσπερινού Γενικού Λυκείου και του Εσπερινού ΕΠΑΛ, λειτουργεί, κατά κάποιον τρόπο, ως ένδειξη μόνιμου στιγματισμού του κατόχου του.

Όσον αφορά στην εισαγωγή των αποφοίτων Λυκείων σε ποσοστό 10% των θέσεων εισακτέων στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς νέα εξέταση, η νομοθεσία είναι σαφής ως προς το απαγορευτικό μέρος της για τους αποφοίτους των εσπερινών Λυκείων, αφού ξεκάθαρα απευθύνεται στους αποφοίτους των ημερησίων Λυκείων³.

Ακόμη και η προσφερόμενη δυνατότητα στους κατόχους απολυτηρίου εσπερινών ΕΠΑΛ (Β΄ Ομάδας), καθώς και στους αποφοίτους των εσπερινών ΕΠΑΛ (Α΄ και Β΄ Ομάδας) να συμμετάσχουν στις πανελλαδικές εξετάσεις για εισαγωγή στα Τμήματα και στις Σχολές των Πανεπιστημίων (ΑΕΙ), διεκδικώντας το ίδιο ποσοστό θέσεων με τους υποψηφίους του Εσπερινού Γενικού Λυκείου⁴ αντιμετωπίζεται με καχυποψία, καθώς η εξέταση στα μαθήματα Γενικής Παιδείας είναι κοινή με τους υποψηφίους του εσπερινού Γενικού Λυκείου, γεγονός που επίσης φέρει τους πρώτους σε ξεκάθαρα μειονεκτική θέση έναντι των δεύτερων, αν ληφθεί υπόψη το διαφορετικό μαθησιακό κλίμα που επικρατεί στους δύο τύπους Λυκείων (Γενικό και Επαγγελματικό).

7. Εσπερινή εκπαίδευση: Η κερκόπορτα της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Η Εσπερινή εκπαίδευση δίκαια διεκδικεί το όνομα και το ρόλο της κερκόπορτας της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ρόλο τον οποίο η Πολιτεία, αντιλαμβανόμενη την άδικη διευκόλυνση που προσέφερε σε άτομα μη δικαιούμενα των παροχών της

¹ Ν. 3748/ΦΕΚ 29/19-2-2009, άρθρο 6, παρ. 4.

² Φ151/160946/Β6/19-12-2012 και Φ251/124197/Β6/11-10-2012 ΥΠΑΙΘΠΑ.

³ Σχετ.: α) Ν. 4186 / ΦΕΚ 193 Α΄ / 17-9-2013 (άρθρο 39), β) Ν. 4264/ΦΕΚ 118 Α΄ / 15-5-2014 (άρθρο 52), γ) Ν. 4310 / ΦΕΚ 258 Α΄ / 8-12-2014 (άρθρο 58).

⁴ α) Ν. 3748/ΦΕΚ 29/19-2-2009, καθώς και β) Απόφαση Αρ.: Φ253/27456/Β6/ΦΕΚ 493/18-3-2009: «Πρόσβαση των κατόχων απολυτηρίου Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑΛ) ΟΜΑΔΑΣ Β΄ στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση».

εσπερινής εκπαίδευσης, προσπάθησε να περιορίσει με μια σειρά νομοθετημάτων⁵, τα οποία όμως είτε δεν υποστηρίχθηκαν σθεναρά είτε οριοθετούσαν – και συνεχίζουν να οριοθετούν – ένα χαλαρό νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο ερμηνεύεται (και, εντέλει, εφαρμόζεται) «κατά το δοκούν». Είναι ενδεικτικό ότι ενώ η βασική προϋπόθεση εισαγωγής στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση για τους κατόχους απολυτηρίου εσπερινού Λυκείου που είναι η φοίτηση και στις δύο τάξεις του εσπερινού Λυκείου έχει θεσπιστεί ήδη με το Ν. 2009 ήδη από το 2001, ανακύπτει ως αναγκαιότητα η παροχή συγκεκριμένων οδηγιών και διευκρινίσεων για την έννοια της διετούς φοίτησης τα δύο τελευταία έτη στα εσπερινά Λύκεια, ενώ η οριστική εφαρμογή του αυτονόητου μετατίθεται για το σχολικό έτος 2012 – 2013 (Ν. 4058 / ΦΕΚ 63 Α' / 22-3-2012).

8. Η εσπερινή εκπαίδευση ως θεσμός ισότιμων εκπαιδευτικών ευκαιριών: Προτάσεις

Η ανάπτυξη ενός προβληματισμού και η κατάθεση μιας σειράς προτάσεων αποτελεί, κάτω από την πίεση της αναγκαιότητας βελτίωσης των συνθηκών παροχής της εκπαίδευσης στην εσπερινή της μορφή, επιβεβλημένη προσπάθεια. Προβάλλει επιπλέον αβίαστα η αναγκαιότητα της ένταξης των ατόμων που αποφασίζουν να παρακολουθήσουν την εσπερινή εκπαίδευση σ' ένα πρόγραμμα το οποίο θα τους «ελαφρύνει» το ημερήσιο ωράριο στο χώρο εργασίας. Η μείωση του εργασιακού ωραρίου, ίσως και η οικονομική ενίσχυση – ενδεχομένως με την μορφή εκπαιδευτικής άδειας με αποδοχές – αυτών που έχουν σημαντικές οικονομικές δυσκολίες και οικογενειακές υποχρεώσεις, θα αποτελέσουν μέτρα τα οποία όχι μόνο θα ανακουφίσουν τα άτομα αυτά, αλλά παράλληλα θα λειτουργήσουν θετικά στην παιδαγωγική τους διάσταση, ενώ ταυτόχρονα θα αποτελέσουν ισχυρό κίνητρο ώθησης ακόμη περισσότερων εργαζομένων στην εκπαίδευση, προοπτική που με τη σειρά της αντιμετωπίζεται ως ιδιαίτερα επιθυμητή και αναγκαία κάτω από τις απαιτήσεις και τις εξελίξεις της σύγχρονης ζωής. Τόσο η εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού, ο οποίος ταλαιπωρεί όπως είναι γνωστό κυρίως τις μεγαλύτερες ηλικίες, όσο και οι επιταγές της «δια βίου εκπαίδευσης», αλλά και οι ραγδαίες εξελίξεις της τεχνολογίας, πιέζουν όλο και εντονότερα προς την κατεύθυνση του ανοίγματος της εκπαίδευσης σ' όλους τους ενεργούς εργασιακά πολίτες, χωρίς φυσικά αυτό το τελευταίο να υπαινίσσεται περιθωριοποίηση όσων επιθυμούν κάτι τέτοιο ασχέτως της εργασιακής τους ικανότητας ή επιλογής.

Στο πλαίσιο αυτό επιβεβλημένη φαντάζει η αναγκαιότητα της ουσιαστικής χωροταξικής κατανομής των εσπερινών σχολείων. Η σημερινή διασπορά αυτών των σχολείων (Γαλίτης, 2011) έχει διαπιστωθεί ότι δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις υπάρχουσες ανάγκες, ενώ παράλληλα δημιουργεί χαρακτηριστικές ανισότητες

⁵ Ενδεικτικά: α) Ν. 2909/2001 / ΦΕΚ 90 Α' / 02-5-2001, β) Ν. 3879/2010 / ΦΕΚ 163 Α' / 21-9-2010, γ) Ν. 3748/2009 / ΦΕΚ 29 Α' / 19-2-2009, δ) Π. Δ. 104/1979 / ΦΕΚ 23 Α' / 07-02-1979, ε) η Γ2/5935/17-01-2007 εγκύκλιο του ΥΠ.ΕΠ.Θ

εκπαιδευτικών ευκαιριών, εφόσον οι περιοχές που διαθέτουν σχολεία εσπερινής εκπαίδευσης, στο σύνολο τους σχεδόν αφορούν σε πρωτεύουσες νομών. Αν ληφθεί υπόψη η γεωμορφολογία της χώρας μας, γίνεται παραπάνω από φανερό ότι μια τέτοια κατανομή είναι αδύνατο να εξυπηρετήσει ουσιαστικά τις υπάρχουσες ανάγκες και την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση. Όπως έχει αναφερθεί, ήδη τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των μαθητών των εσπερινών σχολείων, γεγονός που, σε συνδυασμό με τις τάσεις και τις ανάγκες της σύγχρονης ζωής και της εξέλιξης σ' όλα τα επίπεδα της τεχνολογίας και της οικονομίας, οδηγεί στην εκτίμηση ότι η τάση αυτή θα βαίνει ολοένα αυξανόμενη. Στην τάση αυτή ασφαλώς ενισχυτικό ρόλο θα διαδραματίσει η θεώρηση της εσπερινής εκπαίδευσης μέσα από το πρίσμα της προσπάθειας παροχής λήψης ουσιαστικών μέτρων προς την κατεύθυνση της αναβάθμισής της καθώς και της παροχής των απαραίτητων διευκολύνσεων προς τους μετέχοντες αυτής, ώστε η απόφασή τους να ενταχθούν στο εσπερινό σχολείο και ορθή να αποβεί και ουσιαστικά εποικοδομητική.

Η ίδια η ύπαρξη εσπερινού σχολείου στη «ζώνη εμβέλειας» των εν δυνάμει υποψηφίων εσπερινών μαθητών λειτουργεί ενισχυτικά και ενθαρρυντικά προς την κατεύθυνση της ένταξής τους στην εσπερινή εκπαίδευση, κάτω από την πίεση των ευρισκόμενων σε λανθάνουσα – ως τη στιγμή εκδήλωσής τους – κατάσταση ετερόκλητων εκπαιδευτικών αναγκών.

Η διασφάλιση και η προσφορά ευκαιριών στους μαθητές των εσπερινών σχολείων ίσων με αυτές των μαθητών των ημερησίων, ενώ φαντάζει ως αυτονόητο, στην πραγματικότητα αποτελεί ακόμη αρνητικό σημείο αναφοράς. Η έλλειψη δυνατότητας των μαθητών της εσπερινής εκπαίδευσης να εισαχθούν σε στρατιωτικές και αστυνομικές σχολές – παρά μόνο αν οι εσπερινοί μαθητές διαγωνισθούν επί ίσοις όροις με τους αντίστοιχους των ημερησίων (Γαλίτης, 2011) – προβάλλει έντονα το θέμα της πραγματικά ειλικρινούς και ολόπλευρης ισότητας ευκαιριών στον τύπο αυτό εκπαίδευσης.

Επιτακτική εμφανίζεται η ανάγκη της διασφάλισης της εισόδου στο εσπερινό σχολείο όσων πραγματικά διαθέτουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις και συγκεκριμένα όσων πραγματικά εργάζονται. Είναι γνωστό ότι οι απόφοιτοι των εσπερινών σχολείων της δευτεροβάθμιας μεταυποχρεωτικής εκπαίδευσης (Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ) διεκδικούν την είσοδό τους στην Τριτοβάθμια με ποσοστό επιπλέον των θέσεων που προσφέρονται στα αντίστοιχα ημερήσια σχολεία για τις σχολές των ΑΕΙ – ΤΕΙ. Είναι επίσης κοινό μυστικό ότι τα τελευταία χρόνια, με την καθιέρωση αυτού του επιπλέον ποσοστού από την πολιτεία, αυξήθηκε ο αριθμός των νεαρών ατόμων που, ενώ δεν εργάζονται, επιδιώκουν την εγγραφή τους στην εσπερινή εκπαίδευση προερχόμενοι από την ημερήσια, με αποκλειστικό σκοπό την ευκολότερη διεκδίκηση της εισόδου στα ΑΕΙ – ΤΕΙ, εφόσον ο ανταγωνισμός στο εσπερινό σχολείο είναι φυσικά πολύ ηπιότερος. Έτσι, σε βάρος αυτών που πραγματικά έχουν ανάγκη το παραπάνω μνημονευθέν ποσοστό εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, κάποιои, εκμεταλλευόμενοι την ελαστικότητα στον ουσιαστικό έλεγχο των απαραίτητων δικαιολογητικών εγγραφής τους στο εσπερινό σχολείο, γίνονται ενσυνείδητα – ή μήπως ασυνείδητοι (;) – ποδοπατητές των κόπων και των ονείρων για είσοδο στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση αυτών που προσπαθούν να συνδυάσουν ετερόκλητες υποχρεώσεις – εργασία, οικογένεια, σπουδές – και επιπλέον να υπερκαλύψουν εγγενείς δυσκολίες, όπως αυτές της εργασιακής κούρασης, της έλλειψης χρόνου για μελέτη, της ηλικιακής διαφοράς (με ό,τι αυτό το τελευταίο συνεπάγεται όσον αφορά στην ικανότητα και στην ευκολία πρόσληψης των νέων γνώσεων). Στο χαλαρό

νομοθετικό πλαίσιο με το οποίο η πολιτεία αντιμετωπίζει την εσπερινή εκπαίδευση εδώ και πολλά χρόνια, οφείλονται αρνητικές καταστάσεις όπως οι παραπάνω, οι οποίες με τη σειρά τους από τη μια συμβάλλουν στο κλίμα καχύποπτης αντιμετώπισης και, γιατί όχι, αμφισβήτησης, για την προσφορά του εσπερινού σχολείου στα εργαζόμενα άτομα και στο ρόλο που αυτό διαδραματίζει, ενώ από την άλλη δυσχεραίνουν ή ακόμη και ακυρώνουν τις προσπάθειες των «νομίμως» συμμετεχόντων στο εσπερινό σχολείο.

Έχοντας τα παραπάνω κατά νου και λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα για τη θετική προσφορά του εσπερινού σχολείου στους μαθητές του, αβίαστα αναδύεται προς την πολιτεία το αίτημα για ουσιαστικότερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων της εσπερινής εκπαίδευσης. Η ενίσχυση του σημαντικού ρόλου των εσπερινών σχολείων θα επιτευχθεί με την αναγνώριση ακριβώς της αξίας του ρόλου αυτού και την λήψη των απαραίτητων μέτρων από την πλευρά της πολιτείας, τα οποία θα αναβαθμίσουν τη θέση του στην υπόληψη της κοινωνίας, αναγνωρίζοντάς του παράλληλα έμπρακτα την ισάξια θέση που αυτό θα πρέπει να καταλαμβάνει στο εκπαιδευτικό σύστημα, δίπλα στους ομόρροπους θεσμούς της ημερήσιας εκπαίδευσης.

Τα αποτελέσματα της προαναφερθείσας έρευνας εμφανίζουν την εσπερινή εκπαίδευση να διαθέτει τη δυνατότητα να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην υπόθεση της άμβλυνσης ή της παρεμπόδισης καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων αυτών που οι ανάγκες, οι μη ευνοϊκές συνθήκες ή – σε ελάχισον βαθμό – κάποια επιπολαιότητα ή αδιαφορία τα κράτησε μακριά από την ωφελιμιστική επίδραση της εκπαίδευσης, γεγονός που με τη σειρά του αποτέλεσε αίτιο της ενεργούς ή λανθάνουσας κατάστασης περιθωριοποίησης. Τα δεδομένα όμως της έρευνας αυτής δημιούργησαν και την αίσθηση ότι τα περιθώρια βελτίωσης της προσφοράς της εσπερινής εκπαίδευσης στην υπόθεση της άμβλυνσης ή της παρεμπόδισης καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού είναι μεγάλα. Η βελτιστοποίησή τους συνδέεται άμεσα με την αναβάθμιση του κοινωνικού ρόλου – του λειτουργήματος θα συμπληρώναμε εμείς – του εσπερινού σχολείου, αναβάθμιση που είναι σε ανάλογη σχέση με την ουσιαστική αναγνώριση της προσφοράς του από την πολιτεία, αναγνώριση που με τη σειρά της θα πρέπει να συνοδευτεί από τη λήψη ουσιαστικών και κατάλληλων μέτρων τα οποία θα συνηγορήσουν προς την κατεύθυνση αυτή.

9. Συμπερασματικά

Τόσο η σημασία αντιμετώπισης του αναλφαριθμητισμού στην αποτελεσματική ένταξη του ατόμου στην ομάδα και στην κοινότητά του (Βεργίδης, 1985), αλλά και στην καθημερινή του ζωή γενικότερα (Ηλιού, 1985), όσο και στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη (Crouch, Vegas & Johnson, 1993) προσδιορίζουν την σημαντικότητα του ρόλου της Εσπερινής Εκπαίδευσης.

Η ελληνική Πολιτεία βρήκε στην εσπερινή εκπαίδευση ουσιαστικό στήριγμα στην προσπάθεια αντιμετώπισης προβλημάτων σχετιζόμενων με την προσφορά εκπαίδευσης στον ελληνικό λαό. Αδιάφορες στην αρχή, συνεργάσιμες στην συνέχεια, ουσιαστικά συμμετοχικές στην εξέλιξη, απέναντι στην εσπερινή εκπαίδευση οι εκάστοτε κυβερνήσεις σταδιακά προχώρησαν στην τοποθέτησή της στην θέση που

της ανήκει στο ελληνικό δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, μια θέση η οποία ακόμη και σήμερα δεν έχει περιέλθει στην διάσταση που οι απαιτήσεις και οι ανάγκες των προσερχομένων στον εκπαιδευτικό αυτό θεσμό διεκδικούν. Λαμβανομένου υπόψη του θετικού ρόλου της εσπερινής εκπαίδευσης στην προσφορά ουσιαστικών εκπαιδευτικών ευκαιριών, αναδεικνύεται έντονη η απαίτηση προς την ελληνική Πολιτεία να προσδώσει στην εσπερινή εκπαίδευση όλα εκείνα τα εφόδια που θα την τοποθετήσουν στην διάσταση που οι ανάγκες της κοινωνίας απαιτούν, διαφυλάσσοντας την παράλληλα από καταστάσεις εκμετάλλευσης και διαφθοράς, οι οποίες τελικά αποβαίνουν σε βάρος των ευαίσθητων ομάδων του ελληνικού λαού που χρίζουν του κοινωνικού της λειτουργήματος.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσση

Bourdieu, P. & Passeron, J. Cl. (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*. (μτφρ.: Nice, R.), London: Beverly Hills.

Bourdieu, P. (1973). Cultural reproduction and social reproduction. In: Brown, R. (ed.), *Knowledge, Education and Cultural Change*. London: Tavistock.

Crouch, L., Vegas, E. & Johnson, R. (1993) *Policy dialogue and reform in the education sector: necessary steps and conditions*. Washington D. C. Research Triangle Institute: USAID.

Ελληνόγλωσση

Guthrie, R. (1999). Συμπεράσματα και προοπτικές για το Συμβούλιο της Ευρώπης. Στο: Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού Νίκος Πουλαντζάς, *Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Βεργίδης, Δ. (1985). Το πρόβλημα του αναλφαβητισμού και κριτική αξιολόγηση των προσπαθειών αλφαβητισμού των ενηλίκων. Στο: Γ. Γ. Λ. Ε., *Η αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού, Εισηγήσεις και συμπεράσματα από την συνδιάσκεψη, 1 – 4 Οκτωβρίου 1984*, Αθήνα: ΥΠ. Ε. Π. Θ.

Γαλίτης, Π. (2011). *Στο κυνήγι του Χρόνου. Εσπερινή εκπαίδευση και Κοινωνικός Αποκλεισμός*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Γαλίτης, Π. (2007). Η πρόσβαση των αποφοίτων της Εσπερινής Εκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο: Χατζηδήμου, Δ. κ. ά. (επιμ.), *Πρακτικά του ΙΒ΄ Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδας*, 14 – 16 Δεκεμβρίου 2007 (σσ. 277 – 288). Αθήνα: Ατραπός.

Ηλιού, Μ. (1985). Γνωστός και άγνωστος αναλφαβητισμός, στο: Γ. Γ. Λ. Ε., *Η αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού, Εισηγήσεις και συμπεράσματα από την συνδιάσκεψη, 1 – 4 Οκτωβρίου 1984*, Αθήνα: ΥΠ. Ε. Π. Θ.

Τσιάκαλος, Γ. (2001). Κοινωνικός αποκλεισμός: Ορισμοί, πλαίσιο και σημασία, στο: Κασσιμάτη, Κ., (επιμ.), *Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*. ΚΕ. Κ. ΜΟ. ΚΟ. Π. Αθήνα: Gutenberg.

Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήση

